

5.4.2016

POL-2016-2674

Oikeusministeriö
oikeusministerio@om.fi

Oikeusministeriön lausuntopyyntö 22.2.2016 asiassa OM 1/61/2014, työryhmän mietintö, (OM mietintöjä ja lausuntoja, 5/2016)

Tutkintavankeuden vaihtoehdot ja järjestäminen

KESKUSRIKOSPOLIISIN LAUSUNTO

1 Lausuntopyyntö

Oikeusministeriön asettama työryhmä on selvittänyt tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja tutkintavankeuden järjestämistä. Työryhmä esittää mietinnössään, että pakkokeinolakiin (806/2011) lisättäisiin säännökset tehostetusta matkustuskiellosta ja tutkinta-arestista. Ehdotetut pakkokeinot voisivat toimia tutkintavankeuden vaihtoehtoina, kun matkustuskielto olisi riittämättömän tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamiseksi ja muut laissa säädetyt edellytykset täyttyisivät.

Työryhmä ehdottaa myös, että aikaa, jonka tutkintavankia voidaan säilyttää poliisin ylläpitämässä säilytystilassa lyhennettäisiin, ja sijoittamisen edellytyksiä täsmennettäisiin.

Keskusrikospoliisi pitää yleisellä tasolla kannatettavana ja perusteltuna, että tutkintavankeudelle saataisiin toimivia vaihtoehtoja.

Lienee varsin ilmeistä, että tutkintavankien säilyttämisaikaa poliisin tiloissa tullaan lyhentämään, koska kansainväliset valvontaelimet (CPT ja CAT) sekä eduskunnan oikeusasiamies ovat esittäneet varsin voimakasta arvostelua vallitsevaan tilanteeseen. Keskusrikospoliisi kuitenkin toteaa, että ehdotus tutkintavankien säilyttämisaikojen lyhentämistä poliisin ylläpitämässä säilytystilassa ei ole ongelmaton ja siihen sisältyy arvioitavia seikkoja.

2 Oikeusvertailu

Mietintö sisältää kattavan eurooppalaisen oikeusvertailun tutkintavankeuden vaihtoehtojen osalta ja erikseen vielä katsauksen tutkintavankien sijoittamisesta muissa pohjoismaissa.

Yleisesti voidaan todeta, että tutkintavankeuden vaihtoehdot Euroopassa ovat varsin samankaltaisia vaikkakin erovaihtoehtoja löytyy (erityisesti Yhdistynyt kuningaskunta). Monen valtion osalta korostuneessa asemassa on ajatus siitä, että tutkintavankeus voi tulla kyseeseen jos lievempää teho-

kasta keinoa ei ole käytettävissä. Suomessa sama ajatus on ilmaistu pakkokeinolakiin kirjattujen periaatesäännösten kautta.

Toisaalta keskeisessä asemassa on karttamisvaara tai jatkamisvaara, ei niinkään vaikeuttamisvaara, joka taas Suomessa lienee keskeisin erityinen edellytys vangitsemistilanteessa.

3 Esitetyt tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Tehostettu matkustuskielto eroaisi matkustuskiellosta siten, että tehostettuun matkustuskieltoon liitettyjä velvollisuuksia ja määräyksiä voitaisiin valvoa teknisin välinein. Matkustuskiellon tehostamisella sähköisellä valvonnalla voitaisiin nykyistä paremmin estää kieltoon sisältyvien liikkumisrajoitusten rikkominen. Sähköisesti valvottua matkustuskieltoa voitaisiin käyttää nimenomaan tilanteissa, joissa rikoksesta epäilty nykyään vangitaan. Sähköisen valvonnan liittäminen matkustuskieltoihin olisi näin ollen tarpeellinen uudistus sekä vapaudenmenetysten haittojen välttämisen että matkustuskiellon nykyistä tehokkaamman valvonnan tarpeen mukaan. Keskusrikospoliisi puoltaa kokonaisuutena teknisten mahdollisuuksien laajempaa hyödyntämistä erityisesti käytännön hankaluuksia sisältävässä matkustuskiellon valvonnassa.

Vakuuden käyttämistä ja päihdehuoltoon sijoittamista on mietinnössä punnittu tutkintavankeuden vaihtoehtoina. Näitä ei kuitenkaan perustellusti päätetä esittää. Keskusrikospoliisi yhtyy tältä osin mietinnössä lausuttuun.

Poliisin tiloissa säilytettävien tutkintavankien määrää voitaisiin mietinnön mukaan pyrkiä vähentämään kolmella tavalla. Yksikään näistä tavoista ei Keskusrikospoliisin käsityksen mukaan ole ongelmaton. Mietinnössä on päädytty esittämään tapaa, jossa tutkintavangin säilytysaikaa poliisin tiloissa (poliisivankilassa) lyhennettäisiin nykyisestä.

Pakkokeinolain 5 lukuun ehdotetaan säännökset siitä, että tuomioistuin voisi määrätä rikoksesta epäillyn vangitsemisen tai vangittuna pitämisen sijasta teknisin välinein valvottuun tehostettuun matkustuskieltoon, jos matkustuskielto olisi riittämätön pakkokeino ja muut pakkokeinolaissa säädetyt edellytykset täytyisivät. Tehostettu matkustuskielto voitaisiin määrätä ennen vastaajan tuomitsemista rangaistukseen.

Tuomitessaan vastaajan ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomioistuin voisi vangitsemisen tai vangittuna pitämisen sijasta määrätä tuomitun henkilön teknisin välinein valvottuun tutkinta-arestiin vastaavasti kuin edellä on mainittu ja tuomittu rangaistus olisi alle kaksi vuotta vankeutta. Tutkinta-arestia ei siten voitaisi käyttää törkeissä rikoksissa.

Edellytyksenä mainituille keinoille olisi mm, että rikoksesta epäilty tai tuomittu sitoutuisi noudattamaan hänelle asetettuja määräyksiä ja velvollisuuksia ja että määräysten ja velvollisuuksien noudattamista voitaisiin hänen henkilökohtaisten olosuhteidensa ja muiden vastaavien seikkojen perusteella pitää todennäköisenä.

Molempien keinojen osalta ratkaisun tekisi tuomioistuin. Valvontavastuu olisi jaettu siten, että poliisi vastaisi tehostetun matkustuskiellon valvonnas-

ta ja Rikosseuraamuslaitos tutkinta-arestin valvonnasta. Molempien keinojen teknisestä valvonnasta vastaisi kuitenkin Rikosseuraamuslaitos.

Tutkintavankeuslakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että aikaa, jonka tutkintavankia voitaisiin säilyttää poliisin ylläpitämässä säilytystilassa, lyhennettäisiin nykyisestä. Periaatteellisena lähtökohtana olisi kuten voimassa olevassakin laissa, että tutkintavanki passitettaisiin lähimpään tutkintavankilana toimivaan vankilaan, kun tuomioistuin päättää vangitsemisasiasta.

Ehdotuksen mukaan vangitsemisesta päättävä tuomioistuin voisi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän esityksestä päättää, että tutkintavanki sijoitetaan poliisin ylläpitämään tutkintavankien säilytystilaan, jos se on välttämätöntä tutkintavangin erillään pitämiseksi tai turvallisuussyistä taikka rikoksen selvittämiseksi. Tutkintavankia ei saisi tällöinkään pitää poliisin säilytystilassa seitsemää vuorokautta pidempää aikaa, ellei siihen olisi poikkeuksellisen painavaa, tutkintavangin turvallisuuteen tai pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 1 momentin 2 b kohdassa tarkoitettua esitutinnan vaikeuttamisvaarasta aiheutuvaa, erillään pitämiseen liittyvää syytä.

Edelleen tutkintavankeuslain 3 luvun 8 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, ettei tutkintavankia voitaisi siirtää poliisin tiloihin kuultavaksi esimerkiksi todistajana seitsemää vuorokautta pitemmäksi ajaksi.

4 Keskusrikospoliisin yksityiskohtainen lausunto

4.1 Yleistä

Keskusrikospoliisin suorittama esitutkinta kohdistuu pääsääntöisesti laajempiin, usein kansainvälisiin rikoskokonaisuuksiin, joissa rikoksesta epäiltyinä on useita ja henkilöt ovat usein ulkomaalaisia. Esitutkinta kohdentuu järjestäytyneen rikollisuuden toimijoihin ja tutkittavat rikosnimikkeet ovat varsin usein törkeitä huumausainerikoksia ja / tai yksittäisiä vakavia väkivaltarikoksia (nykyisellään myös sotarikokset ja terroristisessa tarkoituksessa tehdyt rikokset), joiden selvityksintressi on korkea.

Suurimmassa yksittäisissä juttukokonaisuuksissa on ollut tutkintavankeina samanaikaisesti yli 20 henkilöä.

4.2 Tutkintavankeuden vaihtoehdot

Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan tutkintavankeudelle tulee olla aitoja ja toimivia vaihtoehtoja. Keskusrikospoliisi pitää kannatettavana esitetyjä pakkokeinoja eli tehostettua matkustuskieltoa ja valvottua tutkinta-arestia mietinnössä esitetyin yksityiskohtaisin perustein.

Esitetyt pakkokeinot ovat todennäköisesti tehokkaita ja käyttökelpoisia erityisine ehtoineen tilanteissa, joissa esitutinnan aikana erityisenä edellytyksenä on karttamis- tai jatkamisvaara.

Vaikeuttamisvaaran osalta esitetyt pakkokeinot eivät ainakaan esitutinnan alkuvaiheessa ole riittävän tehokkaita vaikeuttamisvaaran ollessa korkeimmillaan. Tältä osin viitataan kohdassa 3.1 esitettyyn. On tosin huomattavaa,

tava, että keinojen merkitys lisääntyy esitutinnan edetessä ja pääsääntöisesti vaikeuttamisvaaran lähtökohtaisesti pienentyessä.

4.3 Tutkintavankien säilyttämisaajan lyhentäminen poliisin tiloissa

Poliisivankilassa säilytettävien tutkintavankien säilyttämisaajan lyhentämisen vaikutuksia esitutinnan kannalta on käsitelty mietinnön kohdassa 4.2.

Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan lienee varsin ilmeistä, että säilytysaika tulee lyhentymään.

Keskusrikospoliisi arvioi, että poliisin tiloissa tapahtuvan säilytysajan lyhentäminen tulee vaikuttamaan merkittävästi ainakin tiettyjen vakavien ja järjestäytyneen rikollisuuteen kuuluvien toimijoiden rikosten selvittämismenettelyihin, paljastettujen rikosten määrään, esitutinnan kestoon sekä ainakin joissain tapauksissa mahdollisesti myös tutkintavankeusajan piteneeseen.

Edelleen esitutkintaresurssia (tutkijoita) joudutaan kohdentamaan esitutkintaan enemmän sen alkuvaiheessa ja vaikeuttamisvaaran ollessa korkeimmillaan. Tämä aiheuttaa väistämättä taloudellisia vaikutuksia ja toiminnallisia hankaluuksia resurssitarpeen hetkellisesti ylikuormittuessa..

Tavoitteena pitemmällä aikavälillä on se, että rikoksesta epäillyt siirrettäisiin heti vangitsemisen jälkeen tutkintavankilaan.

Ehdotuksen mukaan vangitsemisesta päättävä tuomioistuin voisi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän esityksestä päättää, että tutkintavanki sijoitetaan poliisin ylläpitämään tutkintavankien säilytystilaan, jos se on välttämätöntä tutkintavangin erillään pitämiseksi tai turvallisuussyistä taikka rikoksen selvittämiseksi. Tutkintavankia ei saisi tällöinkään pitää poliisin säilytystilassa seitsemää vuorokautta pidempää aikaa, ellei siihen olisi poikkeuksellisen painavaa, tutkintavangin turvallisuuteen tai pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 1 momentin 2 b kohdassa tarkoitettua esitutkinnan vaikeuttamisvaarasta aiheutuvaa, erillään pitämiseen liittyvää syytä.

Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan ongelmana on tutkintavankiloiden kyky pitää tutkintavangit erillään jo nykyisellään vaikeuttamisvaaran ollessa kyseessä. Ehdotuksen mukaan tutkintavankiloihin tultaisiin sijoittamaan entistä enemmän tutkintavankeja. Näin ollen ilman muutoksia erillään pito ei ainakaan tule paranemaan. Sama ilmeisimmin pätee myös turvallisuussyistä erillään pidettäviin tutkintavankeihin.

Toisaalta jo nykyisellään osa tutkintavangeista haluaa olla tutkintavankeusajansa mieluummin poliisivankilassa kuin tutkintavankilassa. Joissain tapauksissa kyse on paremmista yhteyksistä lähiomaisiin, mutta vastaavasti myös turvallisuuteen liittyvistä kysymyksistä ja halusta olla erillään muista tutkintavangeista.

Keskusrikospoliisi katsoo, että mietinnössä esitetyn mukaisesti tutkintavankeuslaissa tulee jättää mahdollisuus tuomioistuimen päätöksellä säilyttää tutkintavankia poliisin tiloissa yli seitsemän vuorokauden ajan.

Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan säännöksen kirjaus ilmaisun "poikkeuksellisen painava syy" osalta edellytys on nostettu erittäin korkeaksi ja sitä tulisi madaltaa. Tältä osin perusteena esitetään erittäin laajojen rikoskokonaisuuksien esitutkinta, joissa on suuri määrä rikoksesta epäiltyjä ja joissa on kokemusten mukaan käsillä konkreettinen ja selvittämistä intressiä konkreettisesti vaarantava vaikeuttamisvaara.

Käytännön esimerkkinä voidaan ottaa tilanne, jossa esitutkinnan kohteena on huumausaineiden salakuljetukseen keskittynyt organisaatio, joka on toimittanut / toimittaa Suomeen suuria määriä huumausaineita. Tavoitteena on kohdentaa esitutkinta koko organisaatioon. Yleensä näissä tapauksissa useita henkilöitä otetaan kiinni EAW:n perusteella ulkomailta ja eri valtioissa luovutusprosessi toimii ajallisesti hieman eriaikaisesti. Näin ollen lukuisiin henkilöihin tulee kohdentaa kuulusteluja samanaikaisesti, jotta esitutkinta saadaan toimitettua ilman aiheeton viivästystä ja toisaalta vaikeuttamisvaaran ollessa korkeimmillaan. Henkilöiden mainituilla kuulusteluilla toimitetaan myös heidän oikeuttaan oikeudenmukaiseen oikeuden käyntiin kokonaisuudessaan. Tämän kaltaisessa tilanteessa seitsemän vuorokauden säilyttämisäika poliisivankilassa ei ole käytännössä riittävä.

Mietinnön kohdassa 7.3.1 (tutkintavankeuslaki) asiaa on perusteltu ja siltä osin kirjaukset ovat Keskusrikospoliisin käsityksen mukaan perusteltuja.

Joka tapauksessa poliisin tiloissa tapahtuva säilytysaikojen lyheneminen tulee aiheuttamaan taloudellisenä vaikutuksena huomattaviakin lisäkuluja henkilöresurssin osalta, koska poliisi joutuu järjestämään mainittuja kuulustelutilaisuuksia ja valvottuja tapaamisia. Mahdolliset muutokset näkyisivät ensisijaisesti kuljetuksissa ja poliisimiesten kulkemisissa.

Lopuksi Keskusrikospoliisi nostaa esiin tutkintavankiloiden maantieteellisen kattavuuden. Pohjoinen Suomi muodostaa ongelman, joka tulee ratkaista.

Keskusrikospoliisin apulaispäällikkö

Tero Kurenmaa

Poliisilakimies

Markus Välimäki